GOVERNMENT DIPLOMA IN CO-OPERATION AND ACCOUNTANCY

Thursday, 28th May 2026

(Time : 10.00 a.m. to 1.00 p.m.)

(Maximum Marks – 100)

CO-OPERATIVE LAWS AND OTHER LAWS

PAPER-V

(Version – English and Marathi)

N.B. :–(1) From Part-I, Question No. 1 is compulsory.

(2) Solve any three (3) questions from Part-I, Excluding Question No. 1.

(3) Both Questions from Part-II are compulsory.

(4) English version shall be considered as authentic.

(4) Question No. 1 carries 18 Marks and all other questions from Part-I carry 14 Marks each.

(5) Question from Part-II carry 20 Marks each.

Part-I **Marks**

1. (A) Match the following. **6**

(1) Section 154	(a) Open membership
(2) Section 23	(b) Reserve Fund
(3) Section 49	(c) Revisionary powers of State Government and Registrar
(4) Section 66	(d) Offence
(5) Section 82	(e) Deduction from salary to meet society's claim
(6) Section 146	(f) Rectification of defects in account

(B) State true or false. **6**

(1) The Maharashtra Co-operative Societies Act came into force on 25 May 1961.

(2) State Co-operative Election Authority (SCEA) has been established for elections of co-operative societies.

(3) Rectification report of Audit prepare in 'O' form.

(4) Arbitrator is appointed for multistate co-operative society as per Section 90 of Multistate Co-operative Societies Act, 2002.

(5) The first general meeting has to be conved within 3 months after registration of co-operative society.

(6) Registration certificate of society is the evidence of registration.

(C) Choose correct option. **6**

(1) What is necessary before a memeber is removed from the society ?

(a) Direct Judgement.

(b) Giving notice of opportunity for explaination.

(c) Imposing fines.

(d) Police complaint.

(2) Under what circumstances does a member have the right to inspect the records of the society ?

(a) Never.

(b) Only with the permission of president.

(c) As per the rules and by paying the prescribed fee.

(d) Only in Annual General meeting.

(3) Who can order the winding up of co-operative society ?

(a) Chairman.

(b) Management Committee.

(c) Registrar.

(d) District Collector.

(4) The Committee of the society denied a member the right to vote due to arrears. What should the member do ?

(a) Police complaint.

(b) Claim directly to the Court.

(c) Complaint to Registrar.

(d) Request to Chairman.

(5) If a member wants to appeal against the resolution of the society, to whom can be appeal ?

(a) Chairman.

(b) Registrar.

(c) State government.

(d) Co-operative Court.

(6) Who gives the final approval if the bye-laws of the society are to be changed ?

(a) Chairman.

(b) General assembly.

(c) Registrar.

(d) Secretary.

2. (A) Explain in details provision of Section 154 (B) of The Maharashtra Co-operative Societies Act, 1960. 7

(B) Consider the following case.

The managing committee of a co-operative credit society failed to conduct elections for 2 years after expiry of its term. Several members complained to the registrar. The registrar superseded the committee without giving them an opportunity of hearing. The committee challenges the order. Discuss the legality of the registrar's action.

3. **(A)** Explain the amendment of bye-laws in details. 7

(B) Consider the following case. 7

Case : A member disputes his expulsion from housing co-operative society. The society claims it acted according to the bye-laws. The member files a civil suit in district Court.

Whether the civil Court has jurisdication ?

4. **(A)** State salient features of Multistate Co-operative Societies Act, 2002. 7

(B) Consider the following case. 7

Case : Registrar orders winding up of society without giving reasons in writing Member challenge the order.

Examine validity of Registrar's order.

5. **(A)** How co-operative societies are classified ? 7

(B) Consider the following case. 7

Case : A society amends its bye-laws to restrict membership to a particular community. The registrar refuses registration of amendment. Society challenges Registrar's order.

Is Registrar's order/decision justified ?

Part-II

6. **Write short notes (any five).** 20

(1) State powers and duties of liquidator.

(2) Types of audit.

(3) Money lending licence.

(4) The 3-Tier system in rural co-operative credit.

(5) Cyber Security.

(6) Powers of Registrar.

(7) Function of Agricaltural Produce Market Committee.

7. **Describe the following (any four).** 20

(1) Expulsion of members under Section 35.

(2) Election procedure of co-operative society.

(3) Salient features of Indian Contract Act, 1872.

(4) New National Co-operative Policy.

(5) Powers/rights of Auditor.

(6) Powers and function of Annual General Meeting.

मराठी रूपांतर

सहकारी कायदे व इतर कायदे

पेपर - ५

सूचना : -- (१) विभाग-१ मधील प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहे.

(२) विभाग-१ मधील प्रश्न क्रमांक १ व्यतिरिक्त इतर कोणतेही तीन प्रश्न सोडवावेत.

(३) विभाग-२ मधील सर्व (दोन्ही) प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(४) इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अधिकृत मानण्यात येईल.

(५) प्रश्न क्रमांक ०१ साठी १८ गुण आहेत. विभाग-१ मधील उर्वरित प्रश्न प्रत्येकी १४ गुणांचे आहेत.

(६) विभाग-२ मधील प्रश्नांना प्रत्येकी २० गुण आहेत.

विभाग - १ **गुण**

१. जोड्या लावा. ६

(१) कलम १५४	(अ) सदस्यत्व खुले असणे
(२) कलम २३	(ब) राखीव निधी
(३) कलम ४९	(क) राज्य शासनाचे आणि निबंधकाचे पुनरीक्षण विषयी अधिकार
(४) कलम ६६	(ड) अपराध
(५) कलम ८२	(इ) विवक्षित बाबतीत संस्थेचा दावा पुरा करण्यासाठी वेतनातून कपात
(६) कलम १४६	(फ) लेख्यातील दोषांची दुरुस्ती

(ब) चूक की बरोबर ते सांगा. ६

(१) महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनिमय, १९६० हा कायदा, २५ मे १९६१ पासून लागू करण्यात आला.

(२) सहकारी संस्थांच्या निवडणुकीसाठी 'राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण'ची स्थापना करण्यात आली आहे.

(३) लेखापरीक्षण अहवालाचा दोष दुरुस्ती अहवाल 'ओ' नमुन्यात तयार करण्यात येतो.

(४) बहुराज्यीय सहकारी संस्था अधिनियम, २००२ च्या कलम ९० नुसार बहुराज्यीय सहकारी संस्थाकरिता लवाद नेमता येतो.

(५) सहकारी संस्थेची नोंदणी झाल्यानंतर ३ (तीन) महिन्यांच्या आत पाहिली सर्वसाधारण सभा बोलवावी लागते.

(६) संस्थेच्या नोंदणीचा दाखला हा नोंदणीचा पुरावा आहे.

(क) योग्य पर्याय निवडा. ६

(१) सदस्याला संस्थेतून काढून टाकण्यापूर्वी कोणती बाब आवश्यक आहे ?

(अ) थेट निर्णय

(ब) नोटिस देणे व स्पष्टीकरणांची संधी देणे.

(क) दंड आकारणे.

(ड) पोलीस तक्रार.

(२) सदस्याला संस्थेच्या नोंदी तपासण्याचा अधिकार कोणत्या परिस्थितीत आहे ?

(अ) कधीही नाही.

(ब) फक्त अध्यक्षांच्या परवानगीने.

(क) नियमानुसार व विहित शुल्क भरून.

(ड) फक्त वार्षिक सर्वसाधारण सभेत.

(३) सहकारी संस्थेचे विसर्जन करण्याचा आदेश कोण देऊ शकतो ?

(अ) अध्यक्ष.

(ब) व्यवस्थापन समिती.

(क) निबंधक.

(ड) जिल्हाधिकारी.

(४) संस्थेच्या समितीने एका सदस्याला थकबाकीमुळे मतदानाचा अधिकार नाकारला. सदस्याने काय करावे ?

(अ) पोलीस तक्रार.

(ब) थेटे न्यायालयात दावा.

(क) निबंधकाकडे तक्रार.

(ड) अध्यक्षाकडे विनंती.

(५) एखाद्या सदस्याला संस्थेच्या ठरावाविरुद्ध अपील करायचे असल्यास तो कोणकडे अपील करू शकतो ?

(अ) अध्यक्ष.

(ब) निबंधक.

(क) राज्य शासन.

(ड) सहकारी न्यायालय.

(६) संस्थेचे उपविधी (bye-laws) बदलायचे असल्यास अंतिम मान्यता कोण देतो ?

(अ) अध्यक्ष.

(ब) सर्वसाधारण सभा.

(क) निबंधक.

(ड) सचिव.

२. **(अ)** महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० कलम १५४-ब मधील तरतुदी स्पष्ट करा. ७

(ब) खालील प्रकरण विचारात घ्या. ७

एका सहकारी पतसंस्थेच्या व्यवस्थापन समितीने कार्यकाळ संपल्यानंतर दोन वर्षे निवडणुका घेतल्या नाहीत. अनेक सदस्यांनी निबंधकाकडे तक्रार केली. निबंधकांनी समितीला सुनावणीची संधी न देता बरखास्त केली. समितीने आदेशाविरुद्ध दाद मागितली.

निबंधकाच्या कायदेशीर कार्यवाहीबाबत (कृतीबाबत) चर्चा करा.

३. **(अ)** उपविधी दुरुस्तीबाबत सविस्तर लिहा. ७

(ब) खालील प्रकरण विचारात घ्या. ७

एका सदस्याने सहकारी गृहनिर्माण संस्थेतून केलेल्या हकालपट्टीला आव्हान दिले आहे. संस्थेचा दावा आहे की, त्यांनी उपविधीनुसारच कार्यवाही केली आहे. त्या सदस्याने जिल्हा न्यायालयात दिवाणी दावा दाखल केला आहे.

दिवाणी न्यायालयाला याबाबतचे अधिकार क्षेत्र आहे का ?

४. **(अ)** बहुराज्यीय सहकारी संस्था अधिनियम, २००२ मधील महत्त्वाच्या तरतुदी स्पष्ट करा. ७

(ब) खालील प्रकरण विचारात घ्या. ७

निबंधक लेखी स्वरूपात कोणतेही कारण नमूद न करता, संस्था बंद करण्याचे / अवसायनात घेण्याचे आदेश देतात. सदस्यांनी या आदेशाविरुद्ध दाद मागितली आहे.

निबंधकाच्या आदेशाची वैधता तपासा.

५. **(अ)** सहकारी संस्थांचे वर्गीकरण कशाप्रकारे केले जाते. ७

(ब) खालील प्रकरण विचारात घ्या. ७

एक संस्था सदस्यत्व एका विशिष्ट समुदायापुरते मर्यादित करण्यासाठी आपल्या उपविधीमध्ये दुरुस्ती करते. निबंधक सदर दुरुस्तीस मान्यता देण्याचे नाकारतात. संस्था निबंधकाच्या निर्णयाविरुद्ध (आदेशाविरुद्ध) दाद मागतात.

निबंधकाचा आदेश/निर्णय उचित आहे का ?

विभाग - २

६. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही पाच). २०

(१) अवसायकाचे अधिकार आणि कर्तव्ये लिहा.

(२) लेखापरीक्षणाचे प्रकार.

(३) सावकारी परवाना.

(४) ग्रामीण सहकारी पतपुरवठ्यामधील त्रिस्तरीय प्रणाली.

(५) सायबर सुरक्षितता.

(६) निबंधकाचे अधिकार.

(७) कृषी उत्पन्न बाजार समितीची कार्ये.

७. थोडक्यात लिहा (कोणतेही चार). २०

(१) कलम ३५ नुसार सभासदाची हकालपट्टी.

(२) सहकारी संस्थेची निवडणूक प्रक्रिया.

(३) भारतीय करार कायदा, १८७२ यामधील महत्त्वाच्या तरतुदी.

(४) नवीन राष्ट्रीय सहकारी धोरण.

(५) लेखापरीक्षकाचे अधिकार.

(६) वार्षिक सर्वसाधारण सभेचे अधिकार आणि कार्ये.